

สรุป

จากการศึกษาวิจัยที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น พบว่าในแง่หนึ่ง การจัดการต่อแหล่งโบราณวัตถุสถานต่าง ๆ เป็นหน้าที่ของทางราชการเท่านั้น ทั้งการกำหนดนโยบาย การอนุรักษ์ การดูแล และการจัดการ โดยอ้างอิงสิทธิตามกฎหมายและความรู้ในการดำเนินการต่อโบราณสถานภายใต้หลักทางวิชาการ และข้อมูลทางประวัติศาสตร์โบราณคดี โดยขาดข้อมูลเหล่านั้นอย่างลุ่มลึก และเป็นระบบ ทั้ง ๆ ที่สังคมท้องถิ่นมีความหลากหลายและมีความเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะในกรณีของเมืองพิมาย ซึ่งเมืองพิมายมีฐานะเป็นอำเภอ ซึ่งมีโครงสร้างทางกายภาพและทางสังคมที่สอดคล้องกัน ทั้งศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและเป็นศูนย์กลางการบริหารของจังหวัด และรวมไปถึงที่ทำการของกิจกรรมเกี่ยวกับสาธารณูปโภคและการบริการอีกมากมาย ทำให้การจัดการของรัฐที่พยายามเปลี่ยนแปลงให้ปราสาทหินพิมายกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวโดยไม่ได้กระทำการศึกษาว่า คนที่อยู่ในท้องถิ่นเป็นใคร มีค่านิยม โลกทัศน์และความสัมพันธ์ทางสังคมกันอย่างไร จึงได้มีความพยายามในการรวบรวมลำดับเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เคยเกิดขึ้น ผ่านความทรงจำของคนในท้องถิ่น และจากบันทึกของผู้ที่เคยมาเยือนพิมาย

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จึงเป็นความพยายามในการศึกษาเรื่องของเมืองพิมายให้ภาพทางประวัติศาสตร์นอกเหนือไปจากเรื่องของเมืองทางกายภาพว่ามีขอบเขตจากไหนถึงไหน ประกอบด้วยอะไรบ้าง แต่เป็นการมองประวัติศาสตร์ภายใต้มุมมองของคนในท้องถิ่น ด้วยการมองประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นผ่านตำนาน โดยเฉพาะเรื่อง ท้าวปราจิต นางอรพิม ซึ่งเนื้อเรื่องไปเกี่ยวข้องกับชื่อสถานที่ต่าง ๆ ในบริเวณใกล้เคียง เป็นการแสดงให้เห็นถึงความคิดและค่านิยมของคนท้องถิ่น และท้องถิ่นใกล้เคียงที่รับรู้และแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาเหล่านั้นร่วมกัน

ในภาวะของกระแสโลกาภิวัตน์ ได้ทำให้แบบแผนวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวบ้านจำต้องเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสที่หลั่งไหลมาจากภายนอก ชาวเมืองพิมายจึงหาทางที่จะทำให้วัฒนธรรมท้องถิ่นของตนอยู่รอดด้วยการนำเอาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมเหล่านั้น มาปรับปรน เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างความคิดแบบภูมิปัญญาชาวบ้านและแนวคิดจากภายนอก

นอกจากนี้การสร้างความทรงจำให้มีความสัมพันธ์กับอำนาจรัฐและการปกครองรวมศูนย์ยังเป็นวิธีการอีกวิธีหนึ่งที่ชาวบ้านได้เลือกใช้ ทำให้ชาวบ้านจำเป็นต้องนำอัตลักษณ์ของตนเองเข้าเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์เพื่อที่พวกเขาจะได้มีคำตอบว่าเขาเป็นใครในปัจจุบัน ความทรงจำ

ทางสังคมเหล่านี้ได้ถูกสร้างขึ้นในบริบทของความพยายามสร้างวัฒนธรรมทำให้สิ่งที่ชาวบ้านในสังคมพยายามจดจำและตีความบางส่วนของอดีตหรือประสบการณ์ในอดีตซึ่งอาจไม่ใช่สิ่งเดียวกับที่คนในท้องถิ่นจดจำได้จากเหตุการณ์จริงทำให้การเชื่อมอัตลักษณ์ของตนเองเข้ากับอดีตนั้นไม่ใช่การจำอดีต แต่เป็นการสร้างอดีตผ่านประวัติศาสตร์จากส่วนกลางและผสมผสานความเชื่อดั้งเดิมที่มีอยู่แต่ก่อนแล้วที่ทำให้ชาวบ้านรู้สึกมันคงต่อสถานภาพของตนเอง

การสร้างตำนานขึ้นมาใหม่ เป็นการเรียกหาความทรงจำเพื่ออ้างความชอบธรรมในการอ้างสิทธิถึงความเป็นเจ้าของ เพื่อใช้เป็นกลยุทธ์อย่างหนึ่ง หรืออาจเรียกว่าเป็น tactic ซึ่งการกระทำนี้ไม่ใช่การต่อต้านจากอำนาจรัฐหรือการเปลี่ยนแปลงหรือเพื่อผลประโยชน์แต่เป็นส่วนหนึ่งของการให้ความหมายและรัฐไม่สามารถจำกัดขอบเขตได้ในแง่ของการปกครอง ความจริงที่ถูกชาวบ้านเลือกสรรจะถูกสร้างอย่างเป็นรูปร่างในความคิด ความทรงจำหรือความจริงที่ชาวบ้านคิดสรรส่วนมากจึงตั้งอยู่บนพื้นฐานการต่อรองหรือการแทนที่บางส่วนมากกว่าการปะทะหรือต่อต้านอำนาจรัฐ เมื่อชาวบ้านสามารถเลือกอัตลักษณ์ของตนเองได้ผ่านการอ้างอิงอดีตหรือสัญลักษณ์ที่ตนเป็นผู้เลือก

ในที่นี้ ประวัติศาสตร์ หรือสัญลักษณ์ที่ชาวพม่ายุคใหม่ได้เลือกใช้คือ ประวัติศาสตร์ที่รุ่งเรืองในสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 อันเป็นประวัติศาสตร์ที่หยาบคายและอ้างอิงจากส่วนกลางมาก่อให้เกิดอดีต ซึ่งชาวพม่ายุคใหม่ได้พยายามใช้การสร้างความเชื่อเกี่ยวกับพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ให้เข้ามาใกล้ชิดกับคนในชุมชนมากขึ้นโดยผ่านคำเรียกขานที่ใกล้ชิด เช่น “เสด็จพ่อ” “พ่อ” “ลูก” เรื่องเล่าต่าง ๆ และพิธีกรรมที่เกิดขึ้นมาใหม่ เพื่อสร้างความชอบธรรมในการเป็นคนพม่ายุคใหม่ และความชอบธรรมในการอาศัยอยู่ในเขตพื้นที่เมืองประวัติศาสตร์พม่ายุคใหม่ ภายใต้ความเคารพต่อเสด็จพ่อ เช่น การกำหนดความสูงของอาคาร พิธีกรรมบวงสรวง หรือการรดน้ำที่รูปสลักพระเจ้าชัยวรมันที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพม่ายุคใหม่

นอกจากนี้เมื่อรัฐส่งเสริมนโยบายด้านการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นในด้านของสถานที่ท่องเที่ยว หรือวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ทำให้แต่ละท้องถิ่นพยายามค้นหาอัตลักษณ์ของตนเองขึ้นมา เพื่อที่จะสนองตอบนโยบายของรัฐ ทำให้ได้เกิดการแย่งชิงสัญลักษณ์ต่าง ๆ เกิดขึ้น เพื่อแสดงออกถึงความเป็นเจ้าของของท้องถิ่นนั้น หรือไม่ก็พยายามสร้างสัญลักษณ์ต่าง ๆ ขึ้นมาใหม่ซึ่งชาวพม่ายุคใหม่ได้เลือกใช้ทั้งการสร้างตัวตนจากอดีตหรือประวัติศาสตร์ที่สร้างขึ้นด้วยสำนึกร่วมของท้องถิ่น โดยสร้างประเพณีขึ้นมาใหม่ ที่เห็นได้ชัดคือ พิธีบวงสรวงเสด็จพ่อวรมัน ซึ่งประเพณีที่ถูกสร้างขึ้นนี้เป็นการสร้างความต่อเนื่องของคนในท้องถิ่นกับประวัติศาสตร์ซึ่งเกิดขึ้นในอดีตอันยาวนานเพื่อก่อให้เกิดความเป็นปึกแผ่นของ “ความเป็นคนพม่ายุคใหม่”

นอกจากพิธีกรรมรูปแบบใหม่แล้ว ยังมี ความพยายามในการสร้าง “สินค้า” จากทรัพยากรในท้องถิ่นซึ่งมาได้รับสนใจจากคนพิมายก็ต่อเมื่ออำนาจรัฐเข้ามาแทรกแซงวิถีชีวิตให้เปลี่ยนแปลงไป จากเป็นเพียงวิถีชีวิตทางเศรษฐกิจกลายเป็นเรื่องของการสนับสนุนการนโยบายการท่องเที่ยวที่คนพิมายต้องการมีส่วนร่วมมากกว่าที่จะเป็นเพียงแค่ทำตามนโยบายของรัฐ ดังที่เคยปรากฏในชุมชนที่อาศัยอยู่ในละแวกใกล้เคียงกับโบราณสถานมาแล้ว

ดังนั้น การจัดการต่อแหล่งโบราณสถานมักแยกการจัดการระหว่างคนกับแหล่งโบราณสถานออกจากกัน เช่น การพัฒนาโบราณสถาน “ปราสาทหินพิมาย” ในเชิงอนุรักษ์ควบคู่ไปกับการพัฒนา “เมือง” ให้เป็นศูนย์กลาง ทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งแยกคนพิมายออกจากโบราณสถานในท้องถิ่นซึ่งไม่เป็นการตอบสนองต่อความต้องการของคนในท้องถิ่นและหลาย ๆ ครั้ง โครงการเหล่านี้ก็กลับนำความเดือดร้อนมาสู่คนพิมายอันเนื่องมาจากแนวคิดที่มุ่งให้อำนาจกับรัฐในการจัดการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถานโดยไม่เปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการดูแลรักษาโบราณสถานในท้องถิ่นของตนเอง

รัฐควรเปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นสามารถดำรงอยู่ร่วมกับโบราณสถานได้อย่างกลมกลืน ด้วยการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ให้กับคนในท้องถิ่น ไม่ใช่เพียงจะพัฒนาแต่ “แหล่งโบราณสถาน” ให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว หรือ “อุทยานประวัติศาสตร์” ซึ่งมีภูมิทัศน์ที่หยุดนิ่ง แต่เป็นการสร้าง “เมืองประวัติศาสตร์” ที่คนสามารถอยู่อาศัยอย่างมีจิตสำนึกผูกพันต่อเนื่องกับท้องถิ่น จึงน่าจะเป็นวิถีทางออกต่อปัญหาการขัดแย้งระหว่างแหล่งโบราณวัตถุสถานกับสังคมเมืองซึ่งเปลี่ยนแปลงตามกระแสสังคมโลกตลอดเวลา